

**ДЫДАКТЫЧНЫЯ АСНОВЫ
МЕТОДЫКІ АЗНАЯМЛЕННЯ З
САЦЫЯЛЬнай
РЭЧАІСНАСЦЮ ДЗЯЦЕЙ
ДАШКОЛЬНАГА ЁЗРОСТУ З
ЦЯЖКІМІ ПАРУШЭННЯМІ
МАЎЛЕННЯ**

Змест:

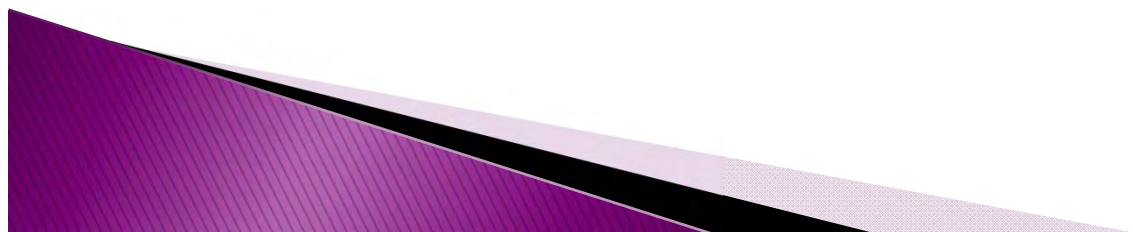
1. Нававольнае рэчаіснасць як крыніца пазнання і развіцця дзіцяці.
2. Асаблівасці уяўленняў аб нававольным свеце дзяцей дашкольнага ўзросту з ЦПМ і іх ўлік у працэсе правядзення заняткаў па адукацыйнай вобласці «Дзіця і грамадства».
3. Змест і асноўныя задачы азнаямлення з сацыяльнай рэчаіснасцю дзяцей дашкольнага ўзросту з ЦПМ.
4. Асаблівасці выкарыстання метадаў і прыёмаў рэалізацыі зместу адукацыйнай вобласці «Дзіця і грамадства».

1. Навакольнае рэчаіснасць як крыніца пазнання і развіцця дзіцяці

Пазнавальнае развіццё - адно з важных напрамкаў у працы з дзецьмі дашкольнага ўзросту з цяжкімі парушэннямі маўлення.

Азнямленне дзяцей дашкольнага ўзросту з навакольным светам - гэта сродак фарміравання ў іх разуменні уяўленняў і ведаў аб свеце, заснаваных на пачуццёвым вопыце, і выхаванне правільных адносін да яго.

Пазнанне разглядаецца як працэс дзейнасці чалавека, асноўным зместам якога з'яўляецца **адлюстраванне аб'ектыўнай рэальнасці ў яго разуменні**, а вынікам - атрыманне новых ведаў аб навакольным свеце.

Паступова пазнавальная накіраванасць перарастае ў **пазнавальную актыўнасць** - стан унутранай гатоўнасці да пазнавальнай дзейнасці, які выяўляецца ў дзяцей у пошукавых дзеяннях, накіраваных на атрыманне новых уражанняў аб навакольным свеце. З ростам і развіццём дзіцяці яго пазнавальная актыўнасць усё больш пачынае імкнуцца да пазнавальнай дзейнасці.

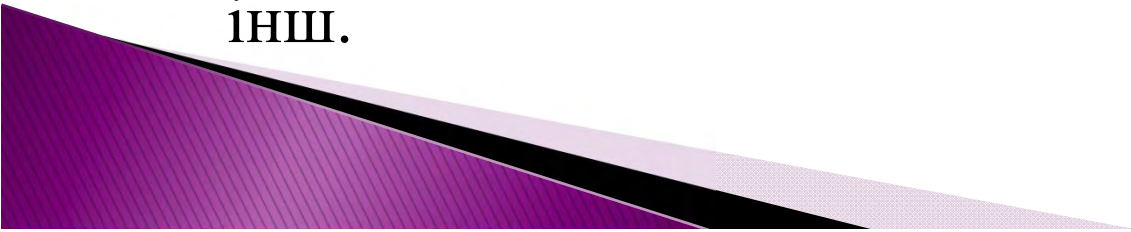

2. Асаблівасці уяўленняў аб навакольным свеце дзяцей дашкольнага ўзросту з ЦПМ і іх ўлік у працэсе правядзення заняткаў на адукацыйнай вобласці «Дзіця і грамадства»

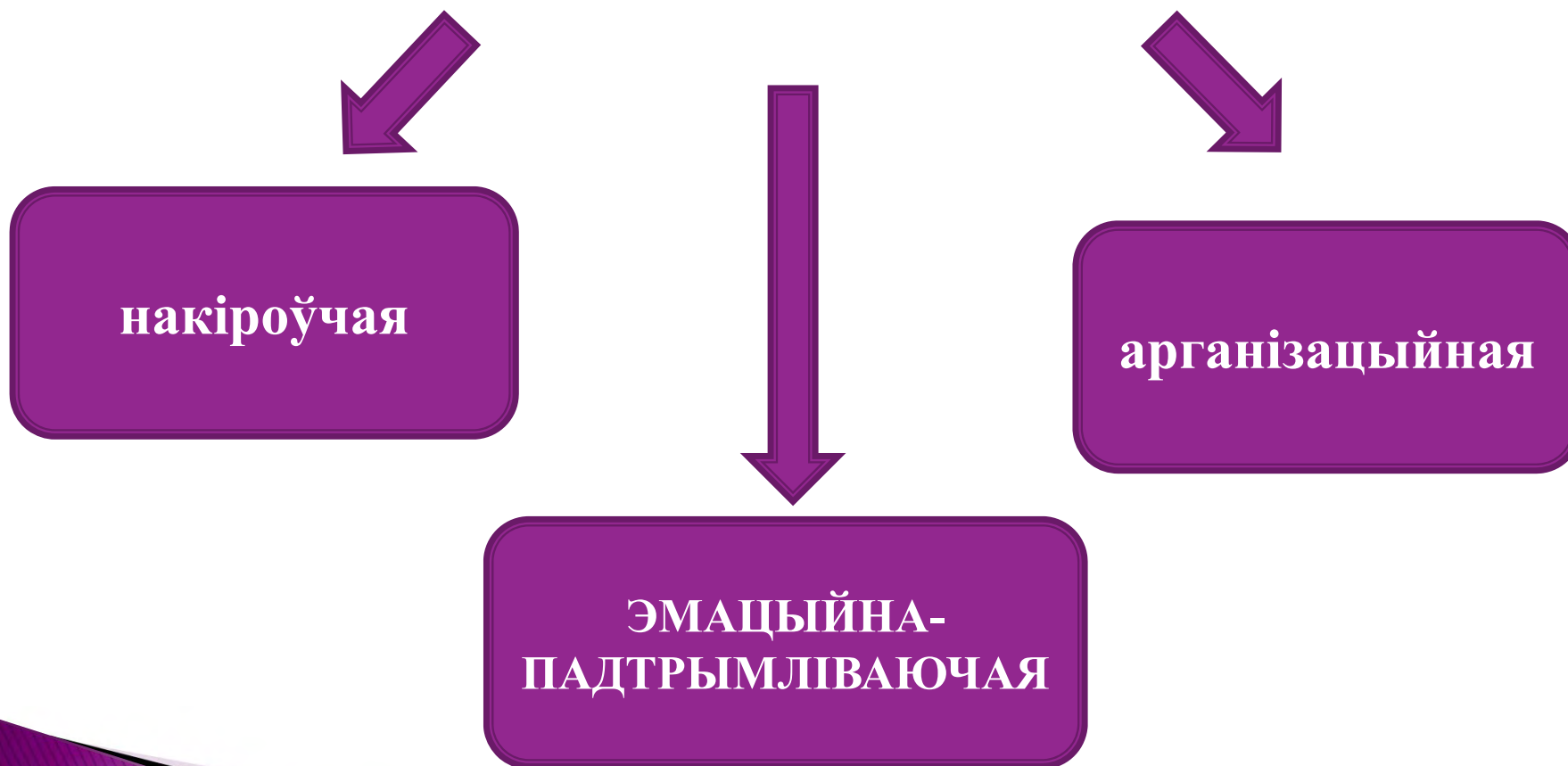
У працэсе рэалізацыі зместу адукацыйнай вобласці «Дзіця і грамадства» неабходна ўлічваць асаблівасці псіхічных пазнавальных працэсаў дзяцей з ЦПМ:

- асаблівасці **ўспрымання** могуць выяўляцца ў цяжкасцях пазнавання прадметаў у нязвыклым ракурсе, вылучэнні прыкмет вывучаюцца прадметаў з апорай на органы пачуццяў;

- ▶ пра асаблівасці **ўвагі** будуць сведчыць цяжкасць канцэнтрацыі на аб'екце; хуткая адцягваннасць, стомленасць і безуважлівасць дзяцей;
  - ▶ асаблівасці **памяці** заключаюцца ў перавазе міжвольнай памяці, слабасці адвольнай памяці (хуткай забывальнасці), цяжкасці актуалізацыі і прайгравання інфармацыі;
  - ▶ асаблівасці **мыслення** могуць выяўляцца ў цяжкасцях злучэння асобных дэталёў у адзінае цэлае, выдзялення істотных прыкмет аб'ектаў, у няўменні знаходзіць падабенства і адрозненні ў прадметах і інш.
-

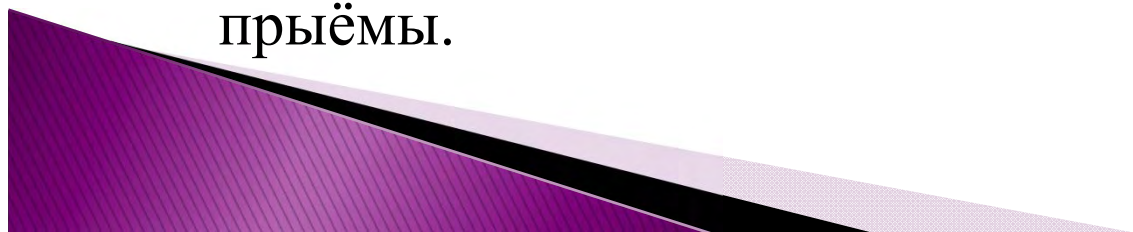
Пры правядзенні заняткаў па адукацыйнай вобласці «Дзіця і грамадства» з дзецьмі з ЦПМ рэкамендуецца прадабачыць **рознаыя віды педагагічнай дапамогі:**

1) накіроўчая дапамога: падахвочванне да пачатку дзеяння, падмацаванне слова жэстам, пытанні, указанне, тлумачэнне, ўдакладненне, няскончаныя прапановы, падказка пачатку слова і інш.;

2) арганізацыйная дапамога: дэманстрацыя дзеяння, паўтор задання, паказ рознага віду нагляднасці, апорныя схемы, ўстаноўка на дзейнасць, сумесныя дзеянні, дзеянні па перайманню і інш.

3) ЭМАЦЫЙНА-ПАДТРЫМЛІВАЮЧАЯ : адабрэнне-усмешкай, мімікай, жэстам, словам, станоўчай ацэнкай дзеяння; пахвала; заахвочванне; цялесна арыентаваныя прыёмы.

3. Змест і асноўныя задачы азнаямлення з сацыяльнай рэчаіснасцю дзяцей дашкольнага ўзросту з ЦПМ:

Занятак з'яўляецца асноўнай формай рэалізацыі зместу адукацыйнай вобласці «Дзіця і грамадства», якая забяспечвае фарміраванне ў дзяцей цэласнага ўспрымання розных прадметаў і з'яў навакольнага рэчаіснасці.

Мэта заняткаў «Дзіця і грамадства»: фарміраванне камунікатыўнай накіраванасці зносін, Узбагачэнне сацыяльнага вопыту дзяцей з ЦПМ у розных відах дзіцячай дзейнасці.

Заняткі па адукацыйнай вобласці «Дзіця і грамадства» ўключаюць у сябе:

- азнаямленне з прадметным светам, створаным чалавекам;
- азнаямленне з светам сацыяльных адносін і з'явамі сацыяльнага жыцця.

На кожному занятку адукацыйнай вобласці «Дзіця і грамадства» комплексна вырашаюцца тры задачы: адукацыйная (навучалая), карэкцыйна-развіваючая, **выхаваўчая.**

*Асноўныя задачы, якія рэалізуюцца на занятках
«Дзіця і грамадства»:*

- пашырэнне уяўленняў і ведаў аб прадметах акружэння, сацыяльных адносінах і прыродных з'явах;
- фарміраванне вопыту, неабходнага для ажыццяўлення паўсядзённай жыццядзейнасці, замацавання спосабаў дзеяння з прадметамі з улікам іх функцыянальнага прызначэння;
- развіццё пазнавальнай матывацыі;

- вихаванне культуры бяспечнай жыццядзейнасці, накіраванай на фарміраванне ў дзяцей бяспечных паводзін у прадметным, прыродным, сацыяльным асяроддзі;
- вихаванне культуры самапазнання, фарміраванне асобных якасцей дзіцяці;
- узбагачэнне і актывізацыя слоўніка, развіццё дыялагічнага і маналагічнага маўлення;
- развіццё прасторава-часовай арыентацыі.

Рэалізацыя мэты і задач адукацыйнай вобласці «Дзіця і грамадства» патрабуе выканання шэрагу псіхалага-педагагічных умоў:

- асабіста арыентаванага ўзаемадзеяння дарослых з дзецьмі;
- стварэння адукацыйнага асяроддзя, якое спрыяе эмацыйна-каштоўнаму, сацыяльна-асабістаму, пазнавальнаму, эстэтычнаму развіццю дзіцяці і захаванню яго індывідуальнасці;

- ўліку характару вядучай дзейнасці як найважнейшага фактару развіцця дзіцяці;
- мэтанакіраванасці і сістэматычнасці фарміравання жыццёва значных ведаў і навыкаў, якія прадугледжваюць дасягненне канкрэтнага выніку;
- ўключэння дзяцей у сацыяльнае ўзаемадзеянне, забеспячэння іх рэфлексіі ў працэсе сумеснай дзейнасці;
- рэалізацыі ўнутры - і міжпрадметных сувязей;

- ўліку інтарэсаў, схільнасцей, жаданняў дзяцей, забеспячэння матывацыі дзейнасці і стварэння ўмоў для праявы іх актыўнасці;
- арыентацыі педагагічнай ацэнкі на адносныя паказчыкі дзіцячай паспяховасці (параўнанне сённяшніх дасягненняў дзіцяці з яго ўласнымі учарашнімі дасягненнямі);
- нязменнасці і паслядоўнасці патрабаванняў з боку дарослых;

- паступовага фарміравання і слоўнага суправаджэння
выконваемых дзеянняў;
- збалансаванасць рэпрадуктыўнай (якая дае гатовы ўзор) і даследчай, творчай дзейнасці, сумесных і самастойных, рухомых і статычных нормаў актыўнасці;
- прымянення розных відаў педагагічнай дапамогі.

Змест адукацыйнай вобласці «Дзіця і грамадства» рэалізуецца не толькі на занятках, але і ў розных відах дзіцячай дзейнасці (гульнявой, працоўнай, выяўленчай), у працэсе мэтавых прагулак, экскурсій, святаў, забаў.

4. Асаблівасці выкарыстання метадаў і прыёмаў рэалізацыі зместу адукацыйнай вобласці «Дзіця і грамадства».

Славесныя метады (тлумачэнне, гутарка, аповед і інш.).

- ▶ Пры выбары таго ці іншага прыёму навучання педагог ўлічвае здольнасці дзяцей з ЦПМ да разумення маўлення, адвольнай увагі і засяроджванню на змесце матэрыялу, а таксама наяўнасць у дзяцей яркіх канкрэтных уяўленняў аб вивучаемым аб'екце, які будзе прадметам абмеркавання, удакладнення, сістэматызацыі.

- ▶ У працэсе актуалізацыі матэрыялу дзеці дашкольнага ўзросту з цяжкімі парушэннямі маўлення маюць патрэбу ў пастаяннай дапамозе з боку дарослага (у падказцы, апоры на нагляднасць, на канкрэтную сітуацыю зносін).
- ▶ Пры тлумачэнні шырока выкарыстоўваецца разнастайны матэрыял (натуральныя прадметы, муляжы, прадметныя і сюжэтныя карціны), прыём каменціраванага малявання.

Слова выхавацеля:

- служыць узорам вуснай прамовы для дзяцей;
- пашырае іх слоўнікавы запас;
- спрыяе развіццю разумення прамовы навакольных.

У працэсе гаварэння выхавальніку важна ўмела карыстацца сваім голасам.

Эмацыйны тон, дастатковая гучнасць, вытрымліванне паўзаў, інтанацыйнае вылучэнне асабліва значных слоў у тэксце спрыяе падтрыманню цікавасці дзяцей да матэрыялу, усвядомленага яго ўспрымання.

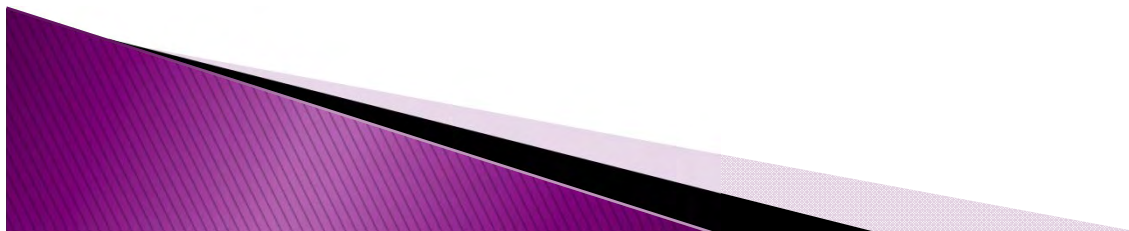

Аповяд можа быць уключаны на розных этапах заняткі.

У пачатку заняткі ён падрыхтоўвае дзяцей да засваення новага матэрыялу. **У канцы** заняткі з дапамогай кароткага аповеду выхавальнік абагульняе вывучаны матэрыял.

Для аповеду выхавальнік выкарыстоўвае разнастайны

матэрыял: уласныя назіранні за прыроднымі аб'ектамі, апавяданні цікавых людзей, абмеркаванне зместу мастацкага твора, пазнавальнай дзіцячай перадачы і г. д.

Маўленчай ўзор - правільная, папярэдне прадуманая маўленчая дзейнасць педагога, прызначаная для пераймання дзецьмі. Ўзор павінен быць даступным і па змесце і форме. Ён вымаўляецца выразна, гучна і нетаропка.

Паўторнае прагаворванне - наўмыснае шматразовае паўтарэнне аднаго і таго ж маўленчага элемента (гуку, словы, фразы) з мэтай яго запамінання.

Пытанне - слоўнае зварот, якое патрабуе адказу. Пытанні могуць быць канстатуючымі ("хто? Што? Які? Якая? Дзе? Куды?«), пошукавымі, якія патрабуюць ўстанаўлення сувязяў і адносін паміж з'явамі ("чаму? Навошта? Чым падобныя?»), наваднымі, праблемнымі, пазнавальнымі.

Указанні - тлумачэнне дзецям спосабу дзеяння для дасягнення пэўнага выніку.

Наглядныя метады, асноўным прыёмам якіх выступае дэманстрацыя рэальных прадметаў (цацак, муляжоў, карцін, фатаграфій, мадэляў і інш.), паказ ўзору спосабаў дзеяння.

Выкарыстанне дэманстрацыі на занятках "Дзіця і грамадства" дазваляе вырашаць наступныя задачы:

- ▶ узбагачэнне, удакладненне і сістэматызацыя наяўнага вопыту ў дзяцей;
- ▶ падтрыманне цікавасці да прадмета пазнання, фарміраванне ўмення назіраць аб'ект або з'ява, вылучаць істотныя прыметы, параўноўваць, вызначаць сваё стаўленне да вывучаемага аб'екту.

Практычныя метады:

- ▶ арыентывовачна-даследчыя дзеянні з прадметамі;
- ▶ практычная праца;
- ▶ практыкаванне;
- ▶ элементарныя досведы;
- ▶ гульня.

Практычная праца можа прымяняцца ў выглядзе наглядна-практычнай дзейнасці дзяцей (збор лісця, жалудоў, каштанаў), ілюстрацыйна-выяўленчай дзейнасці (лепка, аплікацыя, замалёўка) і інш.

Выкарыстанне метаду практыкаванні на занятку дазваляе трансфармаваць частка ведаў дзіцяці ў ўменні, фармаваць гатоўнасць да практычных дзеянняў.

Практыкаванні дазваляе:

- ✓ дыягнаставаць стан трываласці ведаў;
- ✓ прымяняць гэтыя веды ў розных сітуацыях.

Ўключэнне гульні ў занятак спрыяе назапашванню сенсоматорнага вопыту дзяцей, фарміраванню пазнавальных устаноў: "што гэта?", "Што з ім рабіць?", "Які прадмет?" і навучанні дзеянням, накіраваным на абследаванне прадмета.

Адначасова фармуюцца:

- 1) практычныя арыенціровачныя дзеянні;
- 2) уменне сачыць за перамяшчэннем прадмета;
- 3) уменне карыстацца паказальным і суадносным жэстам.

У працэсе азнаямлення дзяцей з прадметным светам асаблівую ролю гуляюць **дыдактычныя гульні**, накіраваныя на:

- ▶ атрыманне інфармацыі аб прадметах, іх уласцівасцях і адносінах;
- ▶ засваенне дзеянняў рознага характару (даследчага, эксперыментальнага, мадэлюе, алгарытмічнага) з прадметамі, спрыяльнымі авалодання спосабамі творчасці;
- ▶ развіццё імкнення да творчага пераўтварэння прадметнага свету.

У гультях мотуць
выкарыстоўвацца
рэальныя прадметы
паўсядзённага
выкарыстання (прадметы
посуду, адзення, абутку і
да т.п.). Гультявыя дзеянні
мотуць папярэднічаць
рэальным дзеянням
(напрыклад, раскладанне
адзення ў шафе,
сервіроўцы стала), альбо
выконвацца пасля
практычнага прымянення
прадметаў у знаёмай
бытавой сітуацыі.

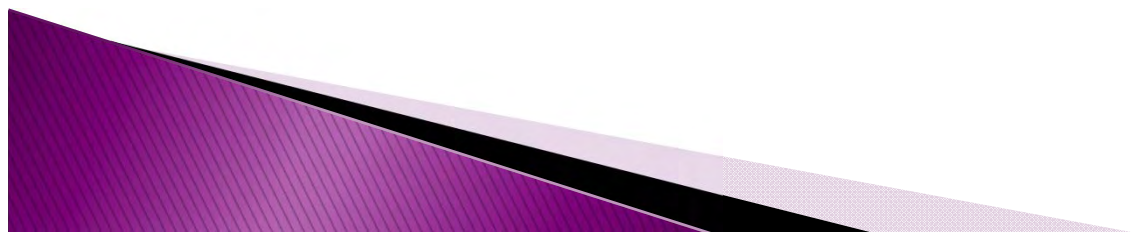

Прыёмы работы на фарміраванні ўяўленняў дзяцей аб сацыяльнай рэчаіснасці:

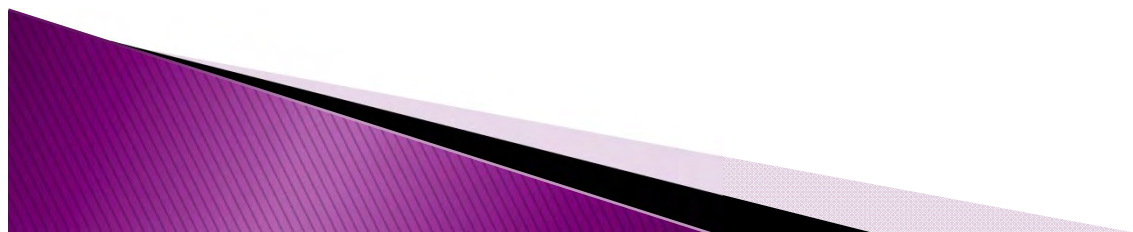
- ▶ **Экскурсіі**, у працэсе якіх могуць быць актывізаваныя усе віды ўспрымання дзяцей. Кожнае назіранне за прыродай значна ўзбагачае гаворка дзіцяці. У ёй з'яўляецца шмат новых слоў-назваў саміх прадметаў, з'яў, іх прыкмет, змяненняў, якія адбываюцца з імі. Ўражанне ад ўспрынятых аб'ектаў дзіця імкнецца выказаць у мове.
- ▶ **Назіранне**: педагог павінен стымуляваць пазнавальную актыўнасць дзяцей, жаданне задаваць пытанні, імкненне знаходзіць на іх адказы.

- ▶ **Доследна-эксперыментальная дзейнасць**, якая дазваляе фарміраваць у дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення ўяўленні аб розных баках вывучаемай аб'екта, аб яго ўзаемаадносінах з іншымі аб'ектамі і асяроддзем пасялення.
- ▶ **Стварэнне праблемнай сітуацыі**, дапамагаюць дзецям з цяжкімі парушэннямі маўлення выявіць прычынна-выніковыя сувязі, што з'яўляецца адной з найбольш глыбокіх формаў разумовага пошуку.

- ▶ **Выкарыстанне мастацкага слова** (чытанне вершаў, кароткіх апавяданняў, загадванне загадак і г.д. аб вывучаюцца аб'ектах і з'явах навакольнага свету). Мастацкае слова ў займальнай, часта казачнай форме ўводзіць дзяцей з ТНР ў свет вывучаюцца аб'ектаў і з'яў, вучыць разумець і беражліва ставіцца да іх.
- ▶ **Музычнае суправаджэнне**, пры якім музыка можа выкарыстоўвацца наступным чынам: а) як фон дзейнасці дзяцей (выкарыстоўваецца ціхая спакойная музыка эмацыйна нейтральнага характару);

б) як музычнае суправаджэнне інтэлектуальна-пазнавальнай дзейнасці (выкарыстоўваецца музыка, якая адпавядае характары ажыццяўляемай дзейнасці, яе тэмпу і зместу);

в) як сродак, якое забяспечвае «эмацыйны апусканне» ў тэму, у змест вывучаемай з'явы (выкарыстоўваецца музыка, якая выклікае пэўны настрой, спараджае пэўныя вобразы і асацыяцыі);

г) як сродак, стымулюючае спараджэнне пэўных асацыяцый пры выкананні заданняў на вобразнае пераўвасабленне і ў працэсе "эмацыйнага апускання" у вывучаецца тэму.

Літаратура:

1. Кісякова, Ю. М. Дзіця і грамадства: спосабы пазнання навакольнага свету дзецьмі з цяжкімі парушэннямі маўлення: вучэбна-метадычны дапаможнік для педагогаў устаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйную праграму спецыяльнай адукацыі на ўзроўні дашкольнай адукацыі / Ю. М. Кісякова. - Мазыр: Белы Вецер, 2016.
2. Кісякова, Ю. М. Фарміраванне навыкаў сацыяльна-бытавой арыенціроўкі ў дзяцей з парушэннямі развіцця. Падарожжа ў свет навакольных прадметаў: для дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту: дапаможнік для настаўніка-дэфектолага / Ю. М. Кісякова. — М.: Владос-Прэс, 2004. — 48 с.
3. Алёшава, Н. В. азнаямленне дашкольнікаў з навакольным і сацыяльнай рэчаіснасцю. Старэйшая група. / Н.У. Алёшава. – М.: ТАА «Элізе Трэйдінг», 2001. – 246 с.
4. Казлова С. А. Тэорыя і метадыка азнаямлення дашкольнікаў з сацыяльнай рэчаіснасцю: Вучэб. дапаможнік для студ. асяроддзе. пед. вучоба. Установа. – М.: Выдавецкі цэнтр "Акадэмія", 1998. – 160с.

